

NASLOV: Izgubljeno otroštvo za žico: otroška izkušnja iz taborišč Rab in Gonars

AVTORJI: Monika Močnik

UČNI CILJI: Učenci in dijaki ob uporabi različnih zgodovinskih virov, s posebnim poudarkom na ustnih pričevanjih, razvijejo časovno in prostorsko orientacijo ter spretnosti iskanja, vrednotenja in interpretiranja zgodovinskih informacij. Pri tem s kritično analizo primarnih in sekundarnih virov poglobljajo razumevanje preteklosti, ob tem pa krepijo sposobnost analize in oblikovanja utemeljenih stališč ter spoznavajo dogajanje na Slovenskem med drugo svetovno vojno z različnih perspektiv. Ob tem razvijajo kritičen odnos do totalitarnih sistemov, obsojajo kršitve človekovih pravic, genocid in holokavst ter se zavedajo pomena spoštovanja človekovih pravic. Pomemben del je tudi spoznanje, da se grozote druge svetovne vojne niso dogajale samo nekje daleč stran, ampak tudi v domačem okolju.

STAROSTNA SKUPINA: Tema je najbolj primerna za učence 9. razreda osnovne šole ter dijake 3. in 4. letnika gimnazije oziroma srednje šole. Z ustreznimi prilagoditvami - poenostavitev ali poglobitev vsebine ter prilagajanje zahtevnosti vprašanj - je lahko primerna tudi za mlajše oziroma starejše učence. Pomembno je, da vemo, kakšno skupino imamo in učno uro temu primerno prilagodimo.

TRAJANJE: 1 - 2 šolski uri

POTREBNI MATERIAL IN OPREMA: Računalnik, projektor, platno, zvočniki, pričevanje Hermana Janeža, fotografsko gradivo iz fondov in zbirk Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije (MNSZS), zemljevidi, papir, flomastri, "post-it" lističi, en velik plakat

UPORABLJENI VIRI (pričevanja ipd.): pričevanje Hermana Janeža, fotografsko gradivo MNSZS, drugi viri: zemljevid

Originalno pričevanje: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn45149>

Krajše: https://youtu.be/ltMAu_Bfr2M

SCENARIJ POUČEVANJA

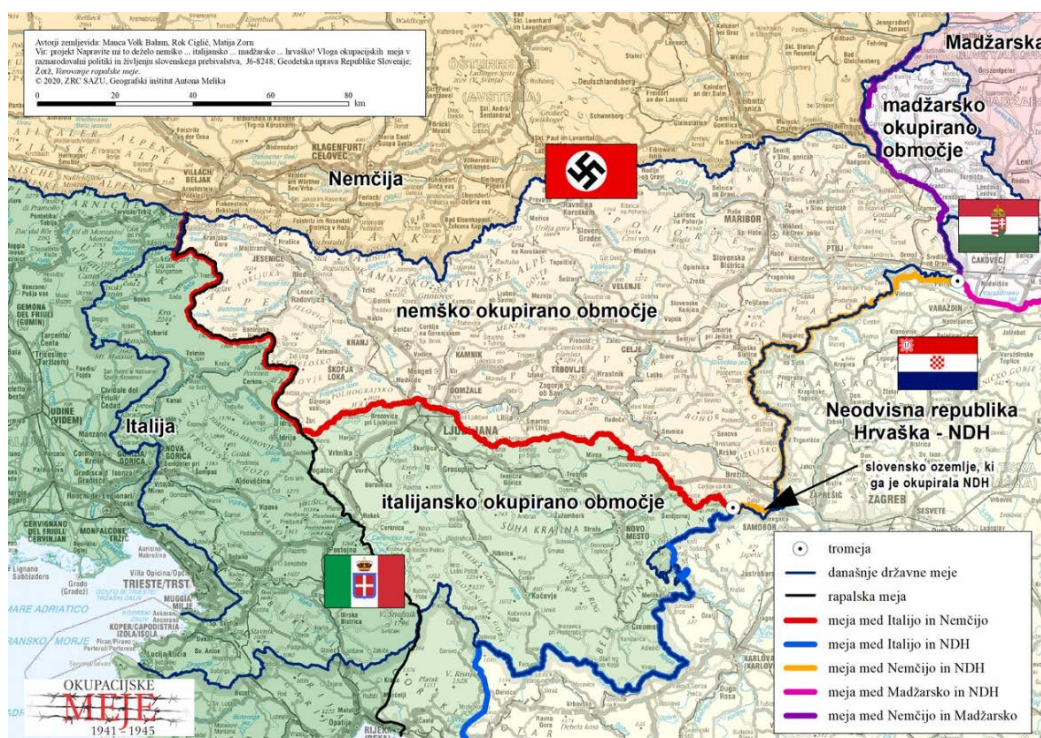
1) Uvod

Učence najprej vprašamo, kaj vedo o temi, ki jo bomo obravnavali. Na tak način izvemo, kakšno je njihovo predznanje in temu prilagodimo izvedbo učnega načrta in uporabo zgodovinskih virov (pri mlajših učencih uporabimo npr. manj grafično nazorno fotografsko gradivo).

Iztočnice: Učenci se najprej seznaniijo z osnovnim zgodovinskim pregledom dogajanja na Slovenskem med drugo svetovno vojno - začetek vojne leta 1941, razkosanje slovenskega ozemlja med štiri okupatorje ter njihove okupacijske in raznarodovalne politike. Ob primerjavi ravnanja posameznih okupatorjev najprej pridobijo splošen vpogled v razmere na celotnem slovenskem ozemlju, nato pa pozornost usmerijo na območje pod italijansko okupacijo in njegove posebnosti.

Poudarek: Ko so 6. aprila 1941 t.i. sile osi napadle Kraljevino Jugoslavijo, se je 2. svetovna vojna začela tudi na Slovenskem. Po hitri kapitulaciji kraljeve vojske so si slovensko narodnostno ozemlje razdelili štiri okupatorji: Nemčija, Italija, Madžarska in novo nastala NDH. Cilj okupatorjev ni bil zgolj vojaški nadzor slovenskega ozemlja in vključitev prebivalstva v svoje državne sisteme, temveč so z raznarodovalno politiko sistematično uničevali slovensko narodno in kulturno identiteto, pri čemer so prepovedali uporabo slovenskega jezika, sežigali slovensko literaturo, prepovedali kulturne dejavnosti,

izvajali so množična izseljevanja, ljudi so pošiljali v zapore in koncentracijska taborišča idr. Čeprav je italijanski okupator, v primerjavi z ostalimi, imel na začetku "milejšo" politiko delovanja (npr. dovolili so dvojezičnost ipd.) z namenom, da prebivalstvo "pridobi na svojo stran," se je hitro izkazalo, da gre za prazne obljube. To so vedeli že Slovenci, katerih ozemlje je bilo po Rapalski pogodbi leta 1920 priključeno Kraljevini Italiji in so jim bile manjšinske pravice kršene sistematično, še bolj pa je to prišlo do izraza po odporu Slovencev znotraj OF. Kmalu so se pokazali pravi nameni italijanskega okupatorja, ki je v vsej svoji surovosti rezultiral v Roški ofenzivi in po njej. *Glavni zgodovinski viri: zemljevid, lahko tudi fotografsko gradivo iz MNSZS - npr. požgane vasi, izgon prebivalstva idr.*

Zemljevid: Razkosanje slovenskega ozemlja na štiri okupacijske cone. Vir: Projekt *Okupacijske meje 1941-1945* (UL, FF, Oddelek za zgodovino).

2) Glavna učna aktivnost

Po uvodnem delu sledi ogled pričevanja Hermana Janeža, ki je kot 7-letni otrok doživel grozote druge svetovne vojne v italijanskih koncentracijskih taboriščih na Rabu in v Gonarsu. Pričevanje je vsebinsko razdeljeno na več sklopov, kar omogoča vmesne prekinitve za razpravo, analizo in poglobljeno obravnavo posameznih tem. Razdeliti ga je mogoče tudi na dva večja vsebinska dela: prvi se osredotoča na življenje v taborišču Kapor na Rabu, drugi pa na izkušnje v taborišču Gonars. Takšna razdelitev učencem in dijakom omogoča primerjavo razmer v obeh taboriščih ter spodbuja razmislek o otroškem doživljanju vojne, soočanju s smrtjo in tudi o izgubi otroštva. Po ogledu videoposnetka sledi analiza fotografskega gradiva, ki prikazuje razmere in dogajanje v taboriščih na Rabu in v Gonarsu. Kombinacija ustnega pričevanja in fotografij omogoča celovitejše razumevanje zgodovinskih dogodkov. Pričevalčeva pripoved namreč razkriva osebno in čustveno plat izkušnje, saj lahko opazujemo njegova čustva, kot so žalost, stiska ali jeza, medtem ko fotografsko gradivo njegove besede vizualno dopolnjuje in konkretizira. Tako lahko na primer ob pripovedi o neurju in poplavi, ki je uničila šotore, v katerih so bivali interniranci, fotografije teh šotorov prispevajo k bolj nazornemu in poglobljenemu razumevanju

opisanih dogodkov in življenjskih razmer v taborišču. Spodaj: primer dveh fotografij iz koncentracijskega taborišča na Rabu.

Šotori, v katerih so bivali interniranci v koncentracijskem taborišču na Rabu. Vir: MNSZS

Otroci v taborišču Kampor na Rabu. Vir: MNSZS

Ob pregledu različnih virov sledi aktivni del, pri katerem se učence razdeli na skupine. Vsaka skupina dobi nekaj vprašanj, ki se navezujejo na pričevanje, o njih diskutira in na koncu predstavi ostalim skupinam njihove ugotovitve.

Primeri vprašanj:

- Koliko je bil star Herman, ko je moral zapustiti svojo rodno vas in oditi v taborišče?
- S kom je šel?
- Kaj se je zgodilo ob prihodu na Rab?
- Kaj vse je doživel v koncentracijskem taborišču Kampor na Rabu?
- Kaj so dobili za jesti in za piti?
- Kateri dogodek še posebej opisuje v svojem pričevanju?
- Kako je bilo, ko je za izvedel za smrt svojega dedka?
- Kam so ga premestili iz Raba?
- Kakšna je bila razlika med taboriščem na Rabu in v Gonarsu?
- Kaj se je zgodilo z njim, ko je izvedel za smrt očeta?
- Na kakšen način se je vrnil domov?
- idr.

V nadaljevanju sledijo vprašanja, na katera učenci odgovarjajo na podlagi lastnega razmišljanja. Po zaključku razprave oziroma odgovarjanja se jim predstavijo pravilni odgovori. Ti so lahko v obliki pripovedi (učencem razložimo, kaj je rekel pričevalec), lahko pa uporabimo tudi njegove citate. **Za izvedbo tega dela je nujno, da si izvajalec predhodno ogleda celotno pričevanje, saj vprašanja temeljijo na odsekih, ki niso vključeni v 10-minutni izsek pričevanja, ki ga učenci pogledajo med učno uro.**

- Kakšen je bil prvoten načrt za prebivalce Hermanove rojstne vasi s strani okupatorja in zakaj?
- Kako se je počutil, ko so ga ločili od dedka in očeta na Rabu?
- Kako je dojemal smrt okoli sebe?
- kako je izvedel za smrt svojega očeta in kaj je še slišal? (za starejše)
- kaj se je zgodilo po tem, ko mu je v taborišču umrla še teta? (za starejše)
- Zakaj so interniranci skrivali in spali z umrlimi v taborišču? (za starejše)
- idr.

V okviru pogovora jih spodbudimo, da razmislijo, kateri del pričevanja se jih je najbolj dotaknil, nato pa razpravo usmerimo še k osebnemu odzivu: kaj bi vprašali Hermana Janeža, če bi imeli priložnost danes govoriti z njim, ter kakšno sporočilo bi mu želeli posredovati.

3) Refleksija

Ob zaključku učne ure z učenci skupaj razmislimo o tem, kaj smo se naučili in katera nova spoznanja smo pridobili. V razpravi posebno pozornost namenimo temeljnim človekovim pravicam, ki so bile med drugo svetovno vojno kršene, ter razmislimo, zakaj se nam danes zdijo samoumevne in kako pomembno je njihovo varovanje. Učence spodbudimo tudi k razmišljanju o vrednotah in sporočilih, ki jih je posredovalo pričevanje, ter o njihovi aktualnosti v današnjem času.

Za zaključek vsak učenec na listek »post-it« zapiše misel, vrednoto ali sporočilo, ki ga je v pričevanju prepoznal kot posebej pomembnega in za katerega verjame, da lahko prispeva k lepšemu svetu. Zbrane misli nato skupaj oblikujejo plakat »**Mi vsi za boljši jutri**«, ki ostane učencem kot trajen opomnik, da lahko vsak posameznik s svojimi odločitvami in dejanji prispeva k bolj spoštljivi, pravični in solidarni družbi.

4) Domača naloga (neobvezno)

1. Za domačo nalogo bi lahko učenci ali dijaki na kratko napisali, kako so doživljali osebno zgodbo pričevalca in kaj bi želeli sporočiti vsem, ki so doživeli grozote 2. svetovne vojne.
2. Učenci bi lahko pogledali še kakšno podobno pričevanje, npr. pričevanje Janeza Žmavca, ki je prav tako kot otrok izkusil surovost druge svetovne vojne in napisali primerjalni esej

OPOMBE O VKLJUČEVANJU (NEOBVEZNO)

Kako bo učna ura služila kot pomoč učencem z različnimi potrebami, z različnimi ozadji in predznanji?

Učna ura, ki temelji na pričevanju, omogoča vključevanje učencev z različnimi potrebami, predznanji in življenjskimi izkušnjami. Pričevanje kot osebna zgodba učencem približa zgodovinske dogodke na čustveni in izkustveni ravni, zato je vsebina lažje razumljiva tudi tistim, ki imajo manj predhodnega znanja o obravnavani temi. Kombinacija videoposnetka, vodenega pogovora, vprašanj za razmislek in ustvarjalne zaključne dejavnosti omogoča različne načine sodelovanja ter upošteva različne učne navade učencev.

Učenci lahko svoje razumevanje izražajo ustno v razpravi ali pisno v zadnjem delu, kar omogoča aktivno vključevanje tudi tistim, ki se v skupinskem pogovoru težje izpostavljajo. Odprta vprašanja spodbujajo kritično mišljenje in osebno refleksijo, pri čemer ni poudarek zgolj na pomnjenju dejstev, temveč tudi na razumevanju vrednot, kot so spoštovanje, odgovornost, strpnost in solidarnost.

Takšen pristop ustvarja varno in vključujoče učno okolje, v katerem lahko vsak učenec prispeva glede na svoje sposobnosti, izkušnje in stopnjo predznanja. Hkrati spodbuja medsebojno poslušanje, spoštovanje različnih pogledov ter razvijanje empatije do ljudi z drugačnimi življenjskimi izkušnjami.